

kritje, kajti v službi je bil Klein vsaj z nami nižjimi, ki smo itak le prav redko prišli z njim v stik, samo služben in izven službe v družbi sicer duhovit, tudi sarkastično šaljiv, nikoli pa ni pokazal niti najmanj svojega čustvovanja.¹² Iz pisem pa vidimo, kako se je mož pri svojem delu boril sam s seboj, kako neprijetna mu je bila borba v javnosti, zlasti z manj vrednimi nasprotniki, kako je užival prirodo in umetnost na Tirolskem, v Italiji in v našem Dubrovniku (pismo iz l. 1919): »Smel sem se zanesti na Tvoj dobri okus, toda vendar presega ta kot zemlje vse, kar se da misliti. Ko sem davi stopil na balkon, me je kar prevzelo, da sem toliko lepega obsegel z enim pogledom.« Iz drugega dubrovniškega pisma se pa tudi vidi, koliko je trpel, ko se je moral posloviti — ne od ministrovanja, nego od svojega delokroga — — »tako brez smotra, tako popolnoma brez cilja in koristi, kakor moja eksistenca, ni vendar nobena«.

Sklepam z besedami, s katerimi je Klein v intervjuju orisal svoje življenje (str. 1029): V mojem življenju je malo zanimivega ali celo romantičnega. Najbolj morda sili v njem v ospredje, da sem vedno delal kot žival, kajti naše današnje življenje zahteva pridnost kot temeljni pogoj vsake eksistence in vsakega uspeha.« Zamolčal je, da je bil ženijalen človek.

¹² Klein je bil samec. Večkrat je pri obedu prisedel k mizi, kjer so obedovali uradniki iz raznih ministrstev, zlasti justičnega. Tam sem ga imel priliko izvenslužbeno spoznati tudi jaz. Vedel se je povsem neprijetno, toda že sam naziv ekscelenca mi pripuščal nikakršnega približanja. Trdilo pa se je splošno, da je tudi večini svojih najbližjih sodelavcev bil često neprijeten šef, da si je cenil inteligenco in delavnost tudi pri drugih.

Nova knjiga o našem tiskovnem pravu.

Dr. Metod Dolenc.

I. Zagrebški redni vseučilišni profesor za kazensko pravo dr. Stanko Frank, bivši glavni urednik uglednega dnevnika, torej dober poznavalec novinarstva, je napisal štu-

dijo o temeljih tiskovnega prava,* ki jasno kaže, kako prav mu je hodila praktična verziranost v tiskovnih stvareh. Pa motil bi se, kdor bi mislil, da bo ta knjiga v prvi vrsti ali vsaj v veliki meri služila praksi. Knjigo bi označili na kratko, da je pravnofilozofična po vsebini, a kriminalnopolitična po tendenci. Razmotriva s profundnim poznanjem materije in literature bistvo tiska, bistvo kazni, pa preiskuje vse relacije med njima in odkriva pogoje, ki so se pripetile našim zakonodajcem, ko so na brzo roko skovali naš zakon o tisku, po davno zastarelih vzorcih. Doslej smo imeli za domačo porabo dvoje komentarjev (M u h a, H ö n i g s b e r g; glej naš prikaz v Slov. Prav., 1. 1927, str. 39 nasl.); sedaj smo dobili znanstveno delo, ki se z njim lahko postavimo tudi pred tujim svetom.

Pri svojih razmotrivanjih pride avtor do zanimivih zaključkov, ki po naših mislih baš najbolje spričujejo, da njegova knjiga ni namenjena vsakdanji praksi. On pravi in utemeljuje na zajemljiv način (gl. str. 62 et passim), da se po tiskovnem zakonu, ki je poseben zakon zase, ne more smatrati niti pisca niti urednika niti izdajatelja niti tiskarja niti razširjevalca za storilce v smislu kazenskega zakonika; kajti šele celokupno sodelovanje vseh teh faktorjev vede — do zabranjenega uspevka, doseženega s tiskom. Za to pa tudi normativno po tiskovnem pravu odredene »kazni« niso kazni; saj naj ne zadenejo krivca (čl. 40, al. 3, 4) ali pa bi vobče ne smele biti po svoji funkciji uvrščene med sredstva kazenskoprav. represalij. Prej bi spadale med politične represalije ali med očuvalna sredstva. Na značaj političnoadministrativnih odredb cikajo namreč tudi določbe glede popravkov in zaplemb, ker tu ne more biti več govora o kazenskopravnih represivnih sredstvih, ko niti osebe kaznivega storilca še ni. Pri tem zakon glede popravkov niti ne misli na to, da bi moralo biti pravilno, dognati s popravkom resnico, ampak dopušča, da sme pod izvestnimi formalnimi pogoji kdo še hujše neresnico trditi in zahtevati nje priobčitev v tisku!

* Osnovi prava o štampi. Zagreb 1927. Tisak Jugoslavenske Štampe D. D. Str. 173.

Na zelo odločen način se zavzema avtor za dobro novinarstvo. On pravi generalno: »J u štampi ima korupcije!« (str. 12) in citira ameriškega novinarja, ki je dejal o svojem stanu: »Mi smo marjonete... Mi smo intelektualne prostitutke...« (Str. 15). Edino svetlo točko v našem zakonu o tisku vidi Frank baš v tem, da je naš zakonodajec napravil odločen korak, da očuva novinarjem vsaj malo materialne in moralne svobode. Izdal je namreč na podlagi tiskovnega zakona po avstrijskem vzorcu prirojeno uredbo z dne 25. septembra 1926 o razmerju med novinarji in novinarskimi podjetji. —

O postopanju glede tiskovnih stvari govori avtor, žal, le na treh straneh. Ipak je povedal mnogo, med drugim de lege ferenda to, da bi bilo po njegovem mnenju uvesti nekakšno objektivno postopanje, kjer bi bila obdolženčeva oseba le fiktiven predstavnik tiskovne odgovornosti, a sodbe naj bi izrekala porota.

II. Če smo zgoraj naznanili samo grobe linije o vsebini knjige, ker se to v okviru prikaza ob bogatosti avtorjevih misli drugače ne dá storiti, in če smo povzeli glavne smeri zasnove in njene izvedbe, s tem seveda nismo hoteli usvojiti si vse trditve, ki jih avtor postavlja. V teh kratkih vrsticah tudi ne moremo obsežno polemizirati z avtorjem. Naj le na kratko pokažemo, kako težki problemi se tu pojavljajo, problemi, o katerih bi človek skoraj mogel reči: »quot capita, tot sententiae«; naj se ozremo le na dva tri osnovna vprašanja, kjer bi avtorju ne mogli slediti.

Vsa njegova izvajanja potekajo iz osnovne misli, izražene na neštetihih mestih knjige, da se znači kot materija zakona o tisku »javno mišljenje«. »Štampa služi kao megafon javnog mišljenja« (str. 76). Avtor analizira tudi pojem javnega mnenja; ipak smatramo, da pomeni avtorjevo »javno mišljenje« preokolebljivo podlago, da bi služila za pojmovno zgradbo tiskovnega prava. Kajti, kaj je »javno mišljenje«, dalo bi se morda še za javno življenje v politiki definirati, ako bi se reklo, da znači mišljenje daleko prevladujoče množice. Ali z a p r a v o se nam zdi ta pojem neporaben. Saj so vsi činitelji, ki so udeleženi pri tisku, tudi del javnega mišljenja, takisto pa tudi vsi srditi nasprotniki od nekega tiska zastopanega sta-

lišča, ki si nikdar ne bodo dali korigirati, s v o j e g a mnenja, niti se mu ne bodo hoteli akomodirati, makar bi bili uverjeni o njegovi nepravilnosti. Če govori avtor naravnost o javnem mnenju, ki ga tisk vsebuje, bi ugovarjali, da tisk sploh nima »javnega mnenja« v zgorajšnjem smislu, ampak le s v o j e individualno mnenje, izraženo na javen način, t. j. s tiskom. Če n. pr. zakotni listič tako mimogrede natisne prostaško psovko, ki meri na določno osebo, in se ta tudi čuti užaljeno, — ali naj gre tu res za »javn o m n e n j e ?« Seveda pravi avtor na str. 57, da je »štampa bar parcialno javno mišljenje«; ali tista »pars mnenja« pade tu tako nizko, da pač ni več — javno v smislu, ki ga hoče konstruirati avtor. Vsekako pa se smemo vprašati: Ali se more pri taki razblinjenosti pojma »javnega mišljenja« baš na tej podlagi naravnost zgraditi celokupna miselna stavba tiskovnega prava?

Že gori smo povedali, da smatra avtor za pravno zgrešeno karakterizacijo posameznih činiteljev pri tisku kakor pisca, urednika itd. kot — storilcev. Mi smo predvsem nazora, da se pojem »storilec« ne dá drugače označiti nego normativnim potom, vse druge opredelbe bi bile podvržene upravičenemu očitku brezbrežnosti. Od našega tiskovnega zakona normativno odrejeni pojem storilca pa ni a priori protiven logiki! Za nas je namreč storilec v kazenskopravnem smislu vsakdo, ki ima deliktično sposobnost t. j. uvidevnost in zavest o antisocialnosti svojega dejanja in ki to dejanje zavestno stori. Če je tiskar v zavesti, da tiska normativno kot antisocialno dejanje zabranjen pamfet ali hujskarijo, je storilec v kazenskopravnem smislu ter gre le še za obliko njegove krivde. Samo kjer ne gre za krivno obliko v smislu kazenskega zakona, samo tam je umestno, da se govori o »fikciji krivde«. Stvar zakonodajne tehnike bi pa bila, da bi se storilec z značajem krivca v smislu kaz. zak. kaznoval s kaznimi v ožjem smislu besede, dočim bi se morale za vse druge činitelje, ki so tudi »krivci«, toda v drugačnem pogledu, iznajti in ustanoviti represalije drugačnega značaja. Torej ne bi bilo treba nobene korekture, nobene fikcije pojma krivde. Kdor krši pravno dobrino javnega reda, pravnosti, časti itd. s tiskom prav tako zavestno, kakor bi to storil z besedo ali drugačnim dejanjem,

ta je krivec v smislu kazenskega zakonika, samo višina njegove krivde je večja. Kdor pa krši iste pravne dobrine, ne da bi bili doseženi pogoji kaznivosti po kazenskem zakonu, tega naj zadenejo normativno ustanovljene drugačne represalije ali sankcije tiskovnega zakona.

Na str. 102 pravi avtor sam, »da za nas vrijednost kojeg zakona o štampi stoji u omjeru prema njegovoj blizini kaznenom pravu«. S tem se popolnoma strinjamo. Ali kaj je potem treba, da kriminalnopolitično priporoča v primerih tiskovnih deliktov »postupak, gdje će ulogu okrivljenoga da igra djelo, o kojemu se radi, konkretni produkt štampe u neku ruku personifikovano —. Produkt štampe će biti predmet pretresa . . ., a ulogu okrivljenog moći će da glumi svaki od onih pojedinaca, koji dijele odnosno mišljenje, ali tek u toliko, što će im pripadati samo prava okrivljenoga a napose njegovo najvažnije pravo pravne obrane« (str. 155). Mi pa pravimo: Kam bi prišla pravna zavest, ako bi odobravali tako neharmonične solucije vprašanja in dovoljevali, da novinarji ne kazneno store to s tiskano besedo, česar bi s prosto besedo brez kazni ne smeli storiti? —

Kot že omenjeno, pledira Frank za to, da naj sodijo tiskovne stvari porotniki. Da si smo še vedno pristaši ideje porotnih sodišč (čeprav ne več za vsako pokrajino naše države), vendar baš za tiskovne stvari ne bi mogli priporočati Frankove solucije problema, ampak ostali bi slejkoprej pri tem, da naj bi se tiskovne stvari sodile v senatih dveh učenih sodnikov in enega lajika - novinarja ali književnika (Poblizje Dolenc: Die Verfassung der oest. Strafgerichte u. das Laienrichtertum, Heidelberg 1910, str. 598. nasl.) —

Izneseni pomisleki sicer niso edini, ki jih imamo, ali so najglavnejši, ipak nam niti najmanje ne branijo, da študij Frankove monografije vsej naši inteligenci, osobito pa pravnikom in novinarjem, najtopleje priporočamo, in ji le želimo, da naj bi inavgurirala po svoji ostrini, pa upravičeni kritiki skorajšno revizijo našega tiskovnega prava — od temelja.

